

КОНЦЕПТ «БОГ» У ТЕКСТІ НОВОГО ЗАВІТУ

Стаття присвячена аналізу концепту «Бог», вивченню особливостей його об'єктивізації мовними засобами Нового Завіту. Актуальність роботи обумовлена продовженням розвитку концептуального напрямку аналізу тексту як середовища формування концептів. У результаті дослідження виявлено конструкції, що містять мовні репрезентанти концепту та об'єктивують його ознаки. Концептуальний аналіз цього найменування дав можливість охарактеризувати наскрізні лексико-семантичні комплекси, що стали конструктивними для формування його смислового простору.

Ключові слова: *Новий Завіт, текстовий концепт, концептуальний аналіз, концептуальне поле, концептуальний смисл, концептосфера, моделювання структури концепту.*

Шевченко Л. Л. Концепт «Бог» в тексті Нового Завета. *Стаття посвящена анализу концепта «Бог», изучению особенностей его объективации языковыми средствами Нового Завета. Актуальность работы обусловлена продолжением развития концептуального направления анализа текста как среды формирования концептов. В результате исследования выявлены конструкции, содержащие языковые репрезентанты концепта и объективирующие его признаки. Концептуальный анализ этого наименования дал возможность охарактеризовать сквозные лексико-семантические комплексы, которые стали конструктивными для формирования его смыслового пространства.*

Ключевые слова: *Новый Завет, текстовый концепт, концептуальный анализ, концептуальное поле, концептуальный смысл, концептосфера, моделирование структуры концепта.*

Shevchenko L. L. The Concept «God» in the New Testament text. *This research studies a concept «God» and peculiarities of its objectification by the New Testament's language means. Its topicality is determined by the continuation of the development of conceptual analysis of a text as concepts forming medium. The objective of the research is to study and describe peculiarities of the text means that characterize the main directions of concept understanding, representing them as interpretational fields units, which characterized by the internal unity. To achieve the objective of the research the following tasks are set: establishing the linguistic means of expression the concept in the New Testament's text; forming on its basis similar components that determine conceptual fields; clarifying the hierarchy of classification features that conceptualize studied concept; presenting the studied concept as a structured unit of the conceptual fields within the conceptual lines. The study revealed structures that contain language representants of the concept «God» and objectifies its features. Conceptual analysis of this denomination in the text of the New Testament made it possible to characterize the crosscutting lexical-semantic systems, which became constructive for its conceptual space forming.*

Keywords: *New Testament, text's concept, conceptual analysis, conceptual field, conceptual meaning, sphere of concepts, modeling of a concept structure*

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується значним інтересом до категорії концепту. Феномен концепту є об'єктом уваги різних лінгвістичних напрямків: власне лінгвістики, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики. Багато досліджень присвячені аналізу текстового простору, який є середовищем для продукування та інтерпретації концептів. Текстові концепти стали предметом

вивчення таких дослідників, як Н. Олександрович, К. Бабенко, О. Бабушкін, Н. Болотнова, О. Кагановська, В. Красних, Н. Кузьміна, О. Малишева, М. Проскуряков, В. Рожков, Г. Слишкін, О. Соснін, Н. Сулименко, Л. Чернейко, Л. Чуриліна та ін. На думку учених, основою творчого процесу при написанні твору є створення концептуальності, вони пов'язують із концептуальною системою розуміння та інтерпретацію тексту, ототожнюючи концепти з його смисловими домінантами. На думку В. Красних, «під концептом розуміється глибинний смисл, згорнута смислова структура тексту, що є втіленням інтенції, і – через неї – мотиву діяльності автора, що привели до породження тексту» [7: 57]. Дослідник тексту І. Гальперін виділяє у творі змістовно-концептуальну інформацію, яка є «задумом автора плюс його змістовною інтерпретацією», «така інформація витягується з усього твору» [4: 8]. О. Кагановська вважає, що «семантичний простір художнього твору підпорядкований тенденціям розгортання текстових концептів» [5: 12]. Систему концептів твору Н. Олександрович називає «концептуальним каркасом» і розглядає її як глобальну текстову категорію, що «задає його тематику, структуру, зміст і відповідне лінгвістичне оформлення» [1: 28].

У творі концептуальні утворення формуються навколо ключових слів, які завдяки високій повторюваності мають здатність конденсувати, акумулювати текстову інформацію. Ю. Караулов називає ключове слово «точкою концентрації смислу», «центром атракції», біля нього «розгортаються асоціативні структури, формуються специфічні текстові асоціативні поля» [6: 27]. Н. Ніколіна акцентує увагу на таких особливостях ключового слова, як здатність «конденсувати, згорнати інформацію, виражену цілим текстом, об'єднувати його основний зміст; ключові слова в цьому плані уподібнюються «тексту-примітиву» – мінімальній моделі змісту того тексту, ключем до якого вони служать» [9: 185].

Навколо ключового слова як організуючого центру концепту розташовуються асоціативно-семантичні ряди, тематичні групи, а опис концептів передбачає «узагальнення усіх контекстів, у яких уживаються ключові слова – носії концептуального смислу, – з метою виявлення характерних властивостей концепту: його атрибутів, предикатів, асоціацій, у тому числі образних» [2: 57]. Текстові одиниці однієї семантичної сфери утворюють концептуальні поля, які складають його загальний змістовний простір. «Когнітивно-пропозиційна структура формується на основі сукупності однорідних елементів, що мають загальні інтегровані й суттєві диференційні ознаки. Тлумачення концептів і концептосфери криється в семантичному просторі близьких за змістом груп слів – тематичних, семантичних, – у типовому наборі істотних семантичних ознак» [2: 59]. Така процедура передбачає виявлення смислового обсягу концепту на основі аналізу максимально можливої кількості контекстів, що ілюструють його зміст. Сукупність концептів представляє концептосферу твору, а вивчення їх взаємодії та взаємозв'язаності дозволяє виявити основні смислові домінанти тексту.

Текст Святого Письма є особливим об'єктом для дослідження, оскільки містить Божу істину, Боже одкровення для людей: «Усе Писання Богом

надхнене, і корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання в праведності, щоб Божа людина була досконала, до всякого доброго діла готова» (2 Тим. 3:16-17) [3]. Вивчення його концептосфери надає можливість правильного розуміння та інтерпретації змісту шляхом виявлення провідних тем та ідей. При цьому одним із найбільш значущих за змістом й обсягом у Новому Завіті є концепт «Бог». Бог є центром біблійного тексту, на його сторінках Він постає як Творець і Владика всесвіту, усього суцього в ньому. Найменування «Бог» має всі ознаки ключового слова: демонструє одну з найбільших частотностей уживання в тексті, утворюючи семантичні комплекси, навколо нього грукуються синонімічні одиниці та слова, пов'язані з ним синтагматично й парадигматично.

Дослідження присвячене аналізу концепту «Бог», вивченню особливостей його об'єктивації мовними засобами Нового Завіту. Його актуальність зумовлена продовженням розвитку концептуального напрямку аналізу тексту як середовища формування концептів. Мета дослідження полягає у вивченні та описі особливостей текстових засобів, які характеризують основні напрямки осмислення концепту, тлумачать його зміст, представляючи у вигляді польової структури – об'єднань інтерпретаційних полів, що характеризуються внутрішньою змістовною єдністю. Для досягнення мети вирішуються такі завдання: встановлення мовних засобів вираження концепту в тексті Нового Завіту; формування на їх основі однотипних компонентів, що визначають концептуальні поля; з'ясування ієрархії класифікаційних ознак, які концептуалізують аналізоване поняття; представлення його у вигляді структурного об'єднання концептуальних полів у рамках концептуальних ліній. У результаті дослідження виявлено конструкції, що містять мовні репрезентанти концепту «Бог» і об'єктивують його ознаки. Концептуальний аналіз цього найменування в тексті Нового Завіту дає можливість характеризувати наскрізні лексико-семантичні комплекси, що стали конструктивними для формування його смислового простору.

Визначення контекстних реалізацій концепту «Бог» має на меті виявити його модель через мовну оформленість. Концептуальні складники виявляються зі сполучуваності слів з найменуванням «Бог», а також з іншими його іменами й найменуваннями. Таким чином формується складне структурне утворення, представлене трьома концептуальними лініями, які характеризують основні смислові напрями його розвитку в тексті Нового Завіту: 1) Ким Бог є, Його характеристики, атрибути; 2) Бог – Ісус Христос; 3) Бог – люди; 4) люди – Бог.

Перша концептуальна лінія містить одне польове утворення, що представляє сутнісні риси, характеристики, атрибути Бога. Вона має особливе смислове навантаження, оскільки розкриває Його природу, сутність, істину про Бога. Контексти, які об'єктивують ці ознаки аналізованого концепту, є досить частотними в тексті Нового Завіту. У них використовуються характеристичні найменування, переважно прикметникові: *Отець (Небесний, що на небі, Господа нашого Ісуса Христа, слави), Господь (неба й землі), Вседержитель, Всевишній, Цар, Бог миру (любові, милосердя, потіхи), святий, праведний,*

мудрий, добрий, вірний, правдивий, милосердний, досконалий та ін. Прикладами функціонування цього концептуального утворення слугуватимуть такі контексти: *Ісус же йому відказав: Чого зवेश Мене Добрим? Ніхто не є Добрий, крім Бога Самого* (Мар.10: 18); *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, Отець милосердя й Бог потіхи всілякої* (2 Кор. 1: 3); *Будьте ж милосердні, як і Отець ваш милосердний!* (Лук. 6: 36); *Вірний Бог, що ви через Нього покликані до спільноти Сина Його Ісуса Христа, Господа нашого* (1 Кор. 1: 9); *А накінець, браття, радійте, удосконалюйтесь, тіштесь, будьте однодумні, майте мир, і Бог любові та миру буде з вами!* (2 Кор.13: 11); *...єдиному мудрому Богові, через Ісуса Христа, слава навіки! Амінь* (Рим. 16: 27); *Великі та дивні діла Твої, о Господи, Боже Вседержителю! Справедливі й правдиві дороги Твої, о Царю святих!* (Об. 15: 3); *Зовсім ні! Бо ж Бог правдивий, а кожна людина неправдива, як написано: Щоб був Ти виправданий у словах Своїх, і переміг, коли будеш судитися* (Рим. 3: 4); *І не називайте нікого отцем на землі, бо один вам Отець, що на небі* (Матв. 23: 9); *Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!* (Матв. 5: 48); *Того часу, навчаючи, промовив Ісус: Прославляю Тебе, Отче, Господи неба й землі, що втаїв Ти оце від премудрих і розумних, та його немовлятам відкрив* (Матв. 11: 25); *І не на світі вже Я, а вони ще на світі, а Я йду до Тебе. Святий Отче, захочай в Ім'я Своє їх, яких дав Ти Мені, щоб як Ми, єдине були!* (Іван. 17: 11); *Вірний Бог, що ви через Нього покликані до спільноти Сина Його Ісуса Христа, Господа нашого* (1 Кор. 1: 9). Наявність у Бога таких імен й атрибутів служить підтвердженням того, що Він є особистістю, Яка має досконалу волю, розум і почуття. Вони демонструють, що Він є творчим началом життя, його хранителем, характеризують Його через якості Отця, які Він виявляє до Свого творіння. Також вони відкривають, що Він є Богом взаємостосунків, Який не просто ставить перед людьми мету та дає завдання, а основою Його природи є стосунки з людиною. І в цих стосунках, як демонструють контексти, Бог є джерелом досконалості, святості, мудрості, любові та миру.

Огляд групи ознак концепту «Бог» дав можливість виділити ще одну конструктивну для його творення лінію «Бог – Ісус Христос». Ісус відкривається в Біблії як Син Божий, тут розкривається Його походження від Бога та особливий зв'язок із Ним. Він однаковий з Отцем за Божественною природою за єдиною Божественною сутністю, у Біблії Він названий Однородженим: «Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне» (Іван. 3: 16).

Одним з важливих складників цієї лінії є концептуальне поле «Ісус Христос – Син Божий». Його обсяг формується на основі функціонування лексем *Ісус Христос, Син Людський, Син (Бога, Божий, Всевишнього)* та ін., які включені в контексти, що іменують Його Сином Божим. У тексті Нового Завіту зазначені найменування Ісуса Христа дозволяють вивести цей складник на основі таких фрагментів: *А Симон Петро відповів і сказав: Ти Христос, Син Бога Живо! А Ісус відповів і до нього промовив: Блаженний ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров тобі оце виявили, але Мій Небесний Отець* (Матв. 16: 16-17); *Початок Євангелії Ісуса Христа, Сина Божого* (Мар. 1: 1);

І ось ти в утробі зачнеш, і Сина породиш, і даси Йому ймення Ісус. Він же буде Великий, і Сином Всевишнього званий, і Господь Бог дасть Йому престола Його батьки Давида. І повік царюватиме Він у домі Якова, і царюванню Його не буде кінця (Лук. 1: 31-34); *Бо Кого Бог послав, Той Божі слова промовляє, бо Духа дає Бог без міри. Отець любить Сина, і дав усе в Його руку* (Іван. 3: 34); *Бо хто буде Мене та Моєї науки соромитися в роді цім перелюбнім та грішнім, того посоромиться також Син Людський, як прийде у славі Свого Отця з Ангелами святими* (Мар. 8: 38); *Передав Мені все Мій Отець. І Сина не знає ніхто, крім Отця, і Отця не знає ніхто, окрім Сина, та кому Син захоче відкрити* (Матв. 11: 27); *І ми бачили й свідчимо, що Отець послав Сина Спасителем світу* (Іван. 4: 14). Син Божий, народившись на землі, став видимим образом Бога невидимого. Ісус Христос говорив і діяв від імені Бога, перебував зі Своїм Отцем у винятковій, унікальній єдності. Богосинівство Ісуса Христа розуміється як реальність, що виявляється в Його історії та долі. Різні аспекти стосунків Бога Отця і Сина актуалізуються в різних контекстах, демонструючи концептуальні ознаки, що визначають змістовне наповнення досліджуваної лінії через їх класифікацію та систематизацію.

Подальший смисловий розвиток цього концептуального напрямку знаходимо в контекстах, які свідчать про стосунки Бога Отця і Його Сина Ісуса Христа. Актуальними для їх вербалізації є лексема *любити*, а також лексеми одного дериваційного гнізда: *прославив, прославився, слава*. Ця інформація відтворена в ряді контекстів, функціонування яких свідчить про існування концептуального поля «Бог любить Ісуса Христа, Він прославив Його». Текст Нового Завіту демонструє постійні та гармонійні стосунки любові між Богом Отцем і Його Сином Ісусом Христом, а також свідчить про те, що Він прославив Свого Сина. Слово «прославляти» з грецької перекладається як «визнавати, вважати славним», «звеличувати». Концептуальна інтерпретація досліджуваного найменування міститься в таких контекстах: *Отець любить Сина і дав усе в Його руку* (Іван. 3: 35); *Бо Отець любить Сина, і показує все, що Сам робить, Йому. І покаже Йому діла більші від цих, щоб ви дивувались* (Іван. 5: 20); *Мужі ізраїльські, послухайте ви оцих слів: Ісуса Назарянина, Мужа, що Його Бог прославив вам силою, і чудами, і тими знаменами, що Бог через Нього вчинив серед вас, як самі ви те знаєте* (Дії. 2: 22); *Бог Авраамів, та Ісаків, та Яковів, Бог наших батьків, Сина Свого прославив, Ісуса, Якого ви видали, і відіуралися перед Пилатом, як він присудив був пустити Його* (Дії. 3: 13); *Тоді, як він вийшов, промовляє Ісус: Тепер ось прославивсь Син Людський, і в Ньому прославився Бог. Коли в Ньому прославився Бог, то і Його Бог прославить у Собі, і зараз прославить Його!* (Іван. 13: 31-32); *...що ім Бог захотів показати, яке багатство слави цієї таємниці між поганями, а вона Христос у вас, надія слави!* (Кол. 1: 27).

Змістовний обсяг досліджуваної концептуальної лінії «Бог – Ісус Христос» конкретизується ще в одному надзвичайно важливому для тексту Нового Завіту напрямі – Бог воскресив Ісуса Христа. Воскресіння Христа є однією з найвідоміших подій, описаних у Біблії. А віра у воскресіння з мертвих Ісуса є основною доктриною християнства. Відомо, що численні

пророцтва Старого Завіту свідчать про смерть і воскресіння Месії. У Новому Завіті польове утворення «Бог воскресив Ісуса Христа» моделюється контекстуальними зв'язками слів *Бог, Ісус Христос* із дериватами *воскрешати, воскресати, воскресіння*. Його смислове наповнення здійснюється завдяки функціонуванню таких контекстів: *Бог же й Господа воскресив, воскресить Він і нас Своєю силою!* (1 Кор. 6); *Бог Ісуса Цього воскресив, чого свідки всі ми!* (Дії. 2: 32); *Начальника ж життя ви забили, та Його воскресив Бог із мертвих, чого свідками ми!* (Дії. 3: 15); *Воскресивши Свого Отрока, Бог послав Його перше до вас, щоб вас поблагословити, щоб кожен із вас відвернувся від злих своїх учинків!* (Дії. 3: 26); *Ми знайшлися б тоді неправдивими свідками Божи-ми, бо про Бога ми свідчили, що воскресив Він Христа, Якого Він не воскресив, якщо не воскресають померлі* (1 Кор. 15: 15); *Апостол Павло, поставлений ні від людей, ані від чоловіка, але від Ісуса Христа й Бога Отця, що з мертвих Його воскресив* (Гал. 1: 1); *Бог Ісуса Цього воскресив, чого свідки всі ми!* (Дії. 2: 32).

У Новому Завіті концептосфера «Бог» об'єктивується компонентами, які виявляють ще одну лінію його структури – «Бог – люди». Вона функціонує завдяки концептуальним полям, що демонструють, як Бог прагне спілкування з людьми, що Він дає людям, Його ставлення до Свого творіння, Його щедрі благословіння. Їхніми складниками є лексеми для найменування людей (*апостол, людина, чоловік, жінка, дитя, дитина, поганин, син, раб, брат, браття, свідок, пастух, чоловік, віруючий, улюблений, грішний, грішник, праведний, праведник, народ, натовп, спадкоємець, фарисей, законник, вибранець, богомолець, блудник, перелюб, юдей, Ізраїль, світ та ін.*), власні імена людей, а також займенникові відповідники. Конститuentами названої концептуальної лінії є низка полів, які демонструють її різне смислове наповнення.

Одним із складників цієї концептуальної лінії є текстове утворення, що осмислюється на фоні фрагментів, у яких використовуються іменникові, прикметникові (*Дух (Святий, Божий, освячення)*) і дієслівні (*дати, відкрити, прийняти, намастити, посилати та ін.*) найменування. Ці мовні засоби актуалізують концептуальний смисл «Бог дає людям Святого Духа». Згідно з Біблією, Дух Святий є Богом, Він наділений Божественними якостями. Ісус Христос називає Його «Духом істини» (Іван. 16:13). Святий Дух сприяє тому, щоб благодать Бога стала надбанням людей, оскільки без цього справа спасіння людства є неможливою. Вербальне відтворення цієї концептуальної компоненти базується на таких фрагментах: *А ми завжди повинні дякувати Богові за вас, улюблені Господом браття, що Бог вибрав вас спочатку на спасіння освяченням Духа та вірою в правду* (2 Сол. 2: 13); *І засвідчив їм Бог Серцезнавець, давши їм Духа Святого, як і нам* (Дії. 15: 8); *А нам Бог відкрив це Своїм Духом, усе бо досліджує Дух, навіть Божі глибини* (1 Кор. 2: 10); *А ми прийняли духа не світу, але Духа, що з Бога, щоб знати про речі, від Бога даровані нам* (1 Кор. 2: 12); *Хіба ви не знаєте, що ваше тіло то храм Духа Святого, що живе Він у вас, якого від Бога ви маєте, і ви не свої?* (1 Кор. 6: 19); *Отож, хто оце відкидає, зневажає не людину, а Бога, що нам також дав Свого Духа Святого* (1 Сол. 4: 8); *І такими були дехто з вас, але ви обмились, але освятились, але виправдалися Іменем Господа Ісуса Христа й Духом нашого Бога*

(1Кор. 6: 11); *Чи не знаєте ви, що ви Божий храм, і Дух Божий у вас пробуває?* (1Кор. 3: 16); *А тих справ Йому свідками ми й Святий Дух, що Його Бог дав тим, хто слухняний Йому* (Дії. 5:32).

Засоби об'єктивації досліджуваного концепту формують смисловий простір на позначення того, що Бог спасає людей. Його конкретизаторами виступають слова дериваційного гнізда *спасати, спасіння, спасений, спасатися*. У Біблії спасіння розглядається як вияв любові Бога стосовно до грішних людей. Через Старий Завіт проходить надія на майбутнє спасіння, яке дароване Богом в Ісусі Христі. Це концептуальне поле знайшло мовну вербалізацію в таких контекстах Нового Завіту: *За обітницею, із його насіння підняв Бог Ісуса, як спасіння Ізраїлеві* (Дії. 13: 23); *...і ні в чому не боячися противників; це їм доказ загибелі, вам же спасіння. А це від Бога!* (Фил.1: 28); *Бо Бог не послав Свого Сина на світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ спасся* (Іван.3: 17); *Тож нехай для вас буде відоме, що послано Боже спасіння оце до поган, і почують вони!* (Дії .28: 28); *Через те ж, що світ мудрістю не зрозумів Бога в мудрості Божій, то Богові вгодно було спасти віруючих через дурість проповіді* (1 Кор.1: 21); *...що ви бережені силою Божою через віру на спасіння, яке готове з'явитися останнього часу* (1 Петр.1: 5); *Бо з'явилася Божа благодать, що спасає всіх людей* (Тит. 2. 11); *Бо спасені ви благодаттю через віру, а це не від вас, то дар Божий* (Еф. 2: 8).

Одним із найбільших концептуальних утворень є поле на позначення Божої волі стосовно людей. Біблія приділяє багато уваги волі Божій – Його верховній владі над усім творінням. Бог зацікавлений у виконанні людьми Його волі, оскільки Він не космічна субстанція, а Особистість, яка має розум, почуття і волю. Як свідчать тексти Святого Письма, Бог Сам визначив людині участь – шукати Його волю, щоб виконувати її: «Та ми знаємо, що грішників Бог не послухає; хто ж богобійний, і виконує волю Його, того слухає Він» (Іван. 9: 31). Його воля стосовно людей виявляється також у тому, що Він Сам обирає їх, ставить на служіння. Для моделювання волевиявлення Бога стосовно до людей використовуються такі лексеми, як *воля, пізнати, зрозуміти, вибирати (обрання, вибрання, вибранець), покликати (покликання, покликаний, поклик), ставити (поставлений), народитись* та ін. Названа концептуалізована область охоплює такі контексти: *Бо це воля Божя, освячення ваше: щоб ви береглись від розпусти* (1Сол. 4:3); *Павло, волею Божою покликаний за апостола Ісуса Христа, і брат Состен* (1Кор. 1: 1); *...і не стосуйтеся до віку цього, але перемініться відновою вашого розуму, щоб пізнати вам, що то є воля Божя, добро, приємність та досконалість* (Рим. 12: 2); *І озвався він до мене: Бог отців наших вибрав тебе, щоб ти волю Його зрозумів, і щоб бачив ти Праведника, і почув голос із уст Його* (Дії. 22: 14); *Вірний Бог, що ви через Нього покликані до спільноти Сина Його Ісуса Христа, Господа Нашого* (1Кор. 1: 9); *Апостол Павло, поставлений ні від людей, ані від чоловіка, але від Ісуса Христа й Бога Отця, що з мертвих Його воскресив* (Гал. 1: 1); *Отож, зодягніться, як Божі вибранці, святі та улюблені, у щире милосердя, добротливість, покору, лагідність, довготерпіння* (Кол. 3: 12); *А всім, що Його прийняли, їм владу дало дітьми Божими стати, тим, що вірають у Ймення Його, що не з крові,*

ані з пожадливісті тіла, ані з пожадливісті мужа, але народились від Бога (Іван. 1: 12-13).

Концептосфера слова «Бог» співвідноситься з лексемами на позначення тих дарів, які Бог дає людям. Текстові характеристики концепту представляють Його як люблячого Творця людей, Який дарує благодать, милість, мир, любов, віру. Усі ці поняття уживаються для позначення особливої живої та діяльної сили Божої, яка сприяє спасінню кожної людини, Ця сила виливається в душі людей незалежно від їх достоїнств і заслуг. Для представлення цього концептуального поля використані такі контексти: ... **благодать вам і мир від Бога Отця нашого й Господа Ісуса Христа!** (1Кор. 1: 3); ...**нехай буде з вами благодать, милість, мир від Бога Отця та Ісуса Христа, Сина Отцевого, у правді та в любові!** (2Іван. 1: 3). **А Бог має силу всякою благодаттю вас збагатити, щоб ви, мавши завжди в усьому всілякий достаток, збагачувалися всяким добрим учинком** (2 Кор.9: 8); **А він, як прийшов і благодать Божу побачив, звеселився, і всіх став просити, щоб серцем рішучим тримався Господа** (Дії. 11: 23); **І нехай мир Божий панує у ваших серцях, до якого й були ви покликані в одному тілі. І вдячними будьте!** (Кол. 3: 15); **Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога й Отця, і причастя Святого Духа нехай буде зо всіма вами! Амінь** (2 Кор. 13: 13); **Бо спасені ви благодаттю через віру, а це не від вас, то дар Божий** (Еф. 2: 8); **Мир братам і любов із вірою від Бога Отця й Господа Ісуса Христа!** (Еф. 6: 23); **А про братолюбство немає потреби писати до вас, бо самі ви від Бога навчені любити один одного** (1Сол. 4: 9); **Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими, і ними ми є. Світ нас не знає тому, що Його не пізнав** (1Іван. 3: 1); **Бог же надії нехай вас наповнить усякою радістю й миром у вірі, щоб ви збагатились надією, силою Духа Святого!** (Рим. 15: 13). Отже, активізація в численних контекстах Нового Завіту поряд із найменуваннями Бога таких слів, як *благодать, милість, мир, любов, любити, віра*, що реалізують у своїй структурі елементи лексико-семантичних полів на позначення найвищих категорій добра, духовності та моральності, є свідченням найкращих перспектив, які відкриває для людини життя з Богом.

Таким чином, на основі внутрішньотекстових зв'язків Нового Завіту виявлена система концептуальних полів на позначення доброго ставлення Бога до людей, тих благ, які Він дарує і які є демонстрацією Його сутності, природи. У той же час текст Нового Завіту показує, що Бог виявляє до людей суворість і гнів. Гнів Божий є невід'ємною рисою характеру Бога, ми не можемо відривати поняття гніву від Бога, це Його реакція на гріх, вияв Його ненависті до безбожності, неправди і зла. Цей аспект стосунків Бога з людьми виражений таким рядом слів: *гнів, суд, суворість, осуд, присуд, знівечити* та ін., словосполученнями *вартій смерті, візьме осуд* та ін. Концептуальне поле цього змісту актуалізується в Новому Завіті в таких контекстах: *Хто вірує в Сина, той має вічне життя; а хто в Сина не вірує, той життя не побачить, а гнів Божий на нім перебуває* (Іван. 3: 36); *Бо гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду гамують неправдою* (Рим.1: 18); *Вони знають присуд Божий, що ті, хто чинить таке, варті смерті, а проте не тільки самі чинять, але й хвалять тих, хто робить*

таке (Рим. 1: 32); *Ось тому без виправдання ти, кожний чоловіче, що судиш, бо в чому осуджуєш іншого, сам себе осуджуєш, бо чиниш те саме й ти, що судиш. А ми знаємо, що і суд Божий поправді на тих, хто чинить таке* (Рим. 2: 1,2); *Отже, бач добрість і суворість Божу, на відпалих суворість, а на тебе добрість Божя, коли перебудеш у доброті, коли ж ні, то й ти будеш відтятий* (Рим. 11:22); *Не мститься самі, улюблені, але дайте місце гніву Божому, бо написано: Мені помста належить, Я відплачу, говорить Господь* (Рим. 12: 19); *Як хто знівечить Божого храма, того знівечить Бог, бо храм Божий святий, а храм той то ви!* (1Кор.3: 17).

Концептуалізація ще одного польового утворення «Бог судитиме світ» відбувається шляхом функціонування в контекстах з найменуваннями *Бог, Божий* слів *суд, судний, Суддя, судити*. Слід відзначити, що в Біблії постійно простежується думка про Божий суд. Більша частина пророцтв Старого Завіту містить попередження про суд над грішниками, які не хочуть каятись. Увесь Новий Завіт свідчить про те, що гряде день загального суду, Бог тут названий «Суддею всіх». Новозавітні тексти формують образ Бога як праведного і справедливого Судді людей: *...і до Церкви первороджених, на небі написаних, і до Судді всіх до Бога, і до духів удосконалених праведників* (Євр. 12: 23); *Та через жорстокість свою й нерозкаяність серця збираєш собі гнів на день гніву та об'явлення справедливого суду Бога* (Рим. 2: 5); *А ти нащо осуджуєш брата свого? Чи чого ти погорджуєш братом своїм? Бо всі станемо перед судним престолом Божим* (Рим. 14: 10); *А це доказ праведного Божого суду, щоб стали ви гідні Божого Царства, що за нього й страждаєте ви!* (2 Сол. 1: 5); *Нехай буде в усіх чесний шлюб та ложе непорочне, а блудників та перелобів судитиме Бог* (Євр. 13: 4); *І я чув, як жертівник говорив: Так, Господи, Боже Вседержителю! Правдиві й справедливі суди Твої!* (Об.16: 7); *...дня, коли Бог, згідно з моїм благовістям, буде судити таємні речі людей через Ісуса Христа* (Рим. 2: 16); *Зовсім ні! Бож як Бог судитиме світ?* (Рим. 3: 6); *І бачив я мертвих малих і великих, що стояли перед Богом. І розгорнулися книги, і розгорнулася інша книга, то книга життя. І суджено мертвих, як написано в книгах, за вчинками їхніми* (Об. 20: 12).

У Новому Завіті текстова експлікація досліджуваної концептосфери має четвертий важливий концептуальний складник – лінію «люди – Бог», смисловий обсяг якої об'єктивується великою кількістю лексичних засобів. У Старому Завіті, коли Бог дав Мойсею закон і заповіді, написані на кам'яних скрижалях, то в перших чотирьох говорилося про ставлення людини до Бога, в шести інших – про ставлення до ближніх. Тобто стосунки з Богом повинні бути на першому місці в житті людини. Бог створив людей для того, щоб вони стали Його образом, схожим на Нього, щоб мати стосунки, спілкування з ними. При дослідженні зазначеної концептуальної лінії в тексті Нового Завіту виявляються концептуальні поля, що виникли при вербалізації аналізованого поняття.

Ця лінія конкретизується в концептуальному полі – сполучення найменувань Бога з лексемами, значення яких реалізують думку про те, що люди прославляють, хвалять, звеличують, люблять, поклоняються Богові,

дякують Йому. Його формування відбувається на фоні функціонування великої кількості текстових фрагментів із словами *славити* (*слава, прославляти, переславляти*), *хвалити* (*хвала*), *звеличувати, вклонятися, схилитися, дякувати* (*дяка, подяка*), *благословляти, любити* та ін. Як свідчать контексти, люди, які люблять Бога, поклоняються Йому, прагнуть бути Йому угодними, прославити Його за всі милості, які Він виявляє до них. Цей напрямок об'єктивзації досліджуваного концепту пов'язаний із такими фрагментами Нового Завіту: *А народ не виходив із дива, бо бачив, що говорять німі, каліки стають здорові, криві ходять, і бачать сліпі, і славив він Бога Ізраїлевого!* (Матв. 15: 31); *І постійно вони перебували в храмі, переславляючи й хвалячи Бога. Амін* (Лук. 24: 53); *І зараз видюцим той став, і пішов вслід за Ним, прославляючи Бога. А всі люди, бачивши це, віддали хвалу Богові* (Лук. 18: 43); *Бо чули вони, що мовами різними ті розмовляли та Бога звеличували. Петро тоді відповів:* (Дії. 10: 46); *Але наступає година, і тепер вона є, коли богомільці правдиві вклоняться будуть Отцеві в душі та в правді, бо Отець Собі прагне таких богомільців* (Іван. 4: 23); *Дяка Богові за невимовний дар Його!* (2Кор. 9: 15); *А Богові й нашому Отцеві слава на віки віків. Амін* (Фил. 4: 20); *І в тій хвилі уста та язик розв'язались йому, і він став говорити, благословляючи Бога!* (Лук. 1: 64); *Але, як написано: Чого око не бачило й вухо не чуло, і що на серце людині не впало, те Бог приготував був тим, хто любить Його!* (1Кор. 2: 9); *Що ми любимо Божих дітей, дізнаємося з того, коли любимо Бога і Його заповіді додержуємо* (1Іван. 5: 2).

При формуванні концептуального поля для найменування віри людей у Бога використовується лексеми одного дериваційного ряду на позначення віри: *вірити, вірувати, ввірувати, увірувати, повірити, віра, віруючий*. Поняття «віра» є одним із провідних у Біблії, Сам Бог неодноразово закликає людей вірувати в Нього. Як свідчать контексти, Бог, будучи вірним, хоче від людини активності та відповідальності у стосунках з Ним. Віра є актом послуху й виявляється в упованні на Бога, довірі до Нього, вдячності Йому за Його милість, у готовності слідувати Його заповідям, бути Його послідовником. Мовне об'єднання слів цього семантичного поля охоплює такі текстові фрагменти Нового Завіту: *Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне* (Іван. 3: 16); *І він їх запровадив до дому свого, і поживу поставив, і радів із усім домом своїм, що ввірував у Бога* (Дії. 16: 34); *Блаженна ж та, що повірила, бо сповниться проречене їй від Господа!* (Лук. 1: 45); *Тому то тримайтеся на душі, о мужі, бо я вірую Богові, що станеться так, як було мені сказано* (Дії. 27: 25); *Що бо Писання говорить? Увірував Авраам Богові, і це йому залічено в праведність* (Рим. 4: 3); *Отож, виправдавшись вірою, майте мир із Богом через Господа нашого Ісуса Христа* (Рим. 5: 1); *А що перед Богом Законом ніхто не виправдується, то це ясно, бо праведний житиме вірою* (Гал. 3: 11); *Ви були з Ним поховані у хрищенні, у Ньому ви й разом воскресли через віру в силу Бога, що Він з мертвих Його воскресив* (Кол. 2: 12).

Концептосфера слова «Бог» містить смислову ознаку «люди служать Богу». Це концептуальне поле розширює й розвиває зміст текстового

утворення на позначення ставлення людей до Бога. Виявлений складник містить так званій «діяльнісний» компонент, тобто ставлення до Бога виражається в людей через дії: служіння Йому, проповіді, свідчення про Нього. Із тексту Нового Завіту відомо, що воскреслий Ісус дав своїм учням і послідовникам велике доручення проповідувати Євангеліє в усіх країнах і народах. Процес творення такого смислового простору концепту актуалізував лексеми певного семантичного об'єднання: *служити (служіння, служитель), говорити, проповідувати, провіщати, переконувати, благовістити, свідкувати, свідчити* та ін. Для його об'єктивізації використовуються такі контексти: *Бо свідок мені Бог, Якому служу духом своїм* у звітанні Євангелії Його Сина, *що я безперестанно згадую про вас* (Рим. 1: 9); *Поздоровивши ж їх, розповів він докладно, що Бог через служіння його вчинив між поганями* (Дії. 21: 19); *...а в усьому себе виявляємо як служителів Божих, у великім терпінні, у скорботах, у бідах, у тиснотах* (2 Кор. 6: 4); *Бо ми не такі, як багаті хто, що Боже Слово фальшують, але ми провіщаємо, як із ширості, як від Бога, перед Богом, у Христі!* (2 Кор. 2: 17); *...та говорячи: Що це робите, люди? Та ж і ми такі самі смертельні, подібні вам люди, і благовістимо вам, від оцих ось марнот повернутись до Бога Живого, що створив небо й землю, і море, і все, що в них є* (Дії. 14: 15); *Тому то й ми дякуємо Богові безперестанку, що, прийнявши почете від нас Слово Боже, прийняли ви не як слово людське, але як правдиво то є Слово Боже, що й діє в вас, віруючих* (1 Сол. 2: 13); *...але, як Бог визнав нас гідними, щоб нам доручити Євангелію, ми говоримо так, не людям догоджуючи, але Богові, що випробує наші серця* (1 Сол. 2: 4).

Крім зазначеної категорії людей, які славлять Бога, шукають Його волі, виконують її, існує ще одна, – люди, яких Біблія називає богозневажниками, богоненавидниками. Найменування «Бог» співвідноситься із системою мовних засобів, які беруть участь у формуванні такого ставлення до Бога, як зневага, ненависть, ворожість. Його мовна реалізація здійснюється переважно при опорі на слова *ворог, ворожнеча, богозневажати (богозневага, богозневажник, богоненавидник)*, а також на сполучення дієслів *зневажати, відкидати, обминати, порушувати, занехаяти, знівечити* із словами та словосполученнями *Бог, заповідь Божя, воля Божя, суд та Божя любов, Боже Слово* та ін. Вони містять спільні семантичні компоненти, які моделюють концептуальне поле на позначення того, що люди зневажають, ненавидять Бога, відкидають Його волю. Цей зміст експлікують такі текстові фрагменти Нового Завіту: *Як юдеї ж побачили натовп, то наповнились заздрощів і стали перечити мові Павла та богозневажати* (Дії. 13: 45); *Будуть бо люди тоді самолюбні, грошлюбні, зарозумілі, горді, богозневажники, батькам неслухняні, невдячні, непобожні* (2 Тим. 3: 2); *...і Бога Небесного вони зневажали від болю свого й від своїх болячок, та в учинках своїх не покаялись!* (Об. 16: 11); *Вони повні всякої неправди, лукавства, зажерливості, злоби, повні заздрости, убивства, суперечки, омани, лихих звичаїв, обмовники, наклепники, богоненавидники, напасники, чваньки, пишні, винахідники зла, неслухняні батькам* (Рим. 1: 29-30); *А фарисеї й законники відкинули Божу волю про себе і не христились від нього* (Лук. 7: 30); *А Він відповів і промовив до них: А чого й ви порушуєте Божу*

заповідь ради передання вашого? (Матв. 15: 3); *Перелюбники та перелюбниці, чи ж ви не знаєте, що дружба зо світом то ворожнеча супроти Бога? Бо хто хоче бути світові приятелем, той ворогом Божим стається* (Як. 4: 4).

Таким чином, методика опису найменування «Бог» у Новому Завіті через його лексико-семантичну сполучуваність окреслює динаміку його текстового розгортання, інтегруючи мовні засоби інтерпретації. Це дозволило представити концепт як складне структурне утворення, що має ієрархічний характер. Концептуальні поля, що фіксують багатоаспектність досліджуваного поняття, задають напрямки його смислового моделювання, представляючи у вигляді чотирьох концептуальних ліній. Їх фіксація і подальше структурування дозволяють представити концептуальний простір найменування «Бог». Реконструйований концепт має такий зміст у тексті Нового Завіту: 1) сутнісні риси, характеристики, атрибути Бога (Отець (Небесний, що на небі, Господа нашого Ісуса Христа, слави). Господь (неба й землі), Вседержитель, Всевишній. Цар, Бог (миру, любові, милосердя, потіхи), святий, праведний, мудрий, добрий, вірний, правдивий, милосердний, досконалий; 2) Бог – Ісус Христос (Ісус Христос – Син Божий; Бог любить Ісуса Христа, прославив Його; воскресив Ісуса Христа; 3) Бог – люди (Бог дає людям Святого Духа; рятує людей; має волю стосовно до них; дарує їм благодать, милість, мир, любов, віру; виявляє суворість і гнів до людей; судитиме світ; 4) люди – Бог (люди прославляють, хвалять, звеличують, люблять, поклоняються Богові; вірують в Нього; служать Йому; зневажають, ненавидять Бога).

Дослідження концептуального текстового простору найменування «Бог» дало можливість отримати об'єктивну картину системи базових текстових смислів, обумовлених особливостями його текстової концептуалізації. Встановлення тенденцій розгортання текстових концептів, їх взаємодії та взаємозв'язків відкриває перспективи інтерпретації структурно-смислової організації мовної тканини твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Александрович Н. В.** Концептосфера художественного произведения и средства ее объективации в переводе. На материале романа Ф. С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» и его переводов на русский язык / Н. В. Александрович – М. : Флинта, 2009. – 184 с.
2. **Бабенко Л. Г.** Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Флинта, 2004. – 496 с.
3. **Біблія** або книги Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької наново перекладена / Пер. І. Огієнка. – К., 1992. – 1255 с.
4. **Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.
5. **Кагановська О. М.** Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) / О. М. Кагановська – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 292 с.
6. **Караулов Ю. Н.** Константы идиостилия в лексикографическом представлении (из опыта работы над «Словарем языка Достоевского») / Ю. Н. Караулов // Русистика сегодня. – 1999. – № 1–2 – С. 25–39.
7. **Красных В. В.** От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолингвистике текста) / В. В. Красных // Вестн. Московского ун-та. Сер. 9: Филология. – 1998. – № 1. – С. 53–70.
8. **Кухаренко В. А.** Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – Л. :

Просвещение. Ленингр. отд-ние, 1979. – 324 с. 9. **Николина Н. А.** Филологический анализ текста: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Н. А. Николина – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 256 с.

Шевченко Лариса Леонідівна – кандидат філологічних наук, завідувач відділу лінгвістики, Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Україна, 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 54.

E-mail: larisa_shevchenko@ukr.net

tel: +380689794022

<http://orcid.org/0000-0002-9806-6053>

Shevchenko Larysa Leonidivna – Candidate of Philology, Head of the Department of linguistics, Ukrainian Lingua-Information Fund of the National Academy of Sciences of Ukraine. Ukraine, 01601, Kyiv-30, Volodymyrska Str., 54.